

Штефан Анна
(Запоріжжя)

Творчі пошуки і художні здобутки Ентоні Манді

Інтерес до культури англійського Ренесансу не згасає вже протягом кількох століть, однак у загальній панорамі розвитку тогочасного мистецтва все ще залишається чимало прогалин, які створюють простір для наукового пошуку. В контексті доволі жвавого інтересу сучасної світової і вітчизняної науки до творчих надбань англійських ренесансних літераторів особливої актуальності набувають задачі, пов'язані зі створенням цілісної стереоскопічної картини розвитку художньої літератури в Англії доби Відродження.

На сьогодні зарубіжними і вітчизняними літературознавцями вже досить ретельно й детально “прописані” найбільш яскраві фрагменти “першого плану” цієї картини, що пов'язані з творчістю таких видатних майстрів слова, як драматурги В.Шекспір і К.Марло, прозаїки Ф.Сідні і Дж.Лілі, поети Е.Спенсер і Дж.Донн. При цьому її “другий план” досі ще є нечітким і затемненим: крізь сутінки століть там ледь промальовуються розпливчасті контури літературних творів, які належать перу менш відомих “men of letters”, чий творчий доробок і нині залишається маловивченим. Однак без висвітлення елементів та фігур “другого плану”, без надання їм певної чіткості, рельєфності й кольорової насиченості загальна картина розвитку англійської ренесансної літератури приречена залишатися незавершеною.

Саме до літераторів “другого плану”, чії твори дозволяють поглиблювати рельєфність та збільшувати стереоскопічність згаданої картини, і належить Ентоні Манді (1560-1633) – письменник, художній досвід якого ще

II. Історико-літературний процес

жодного разу не обирався об'єктом комплексного і системного літературознавчого аналізу.

Ця стаття є першою в українському ренесансознавчому дискурсі спробою історико-літературної презентації творчості Е.Манді. Відомий мандрівник, політичний діяч, талановитий перекладач, письменник Манді залишив по собі надзвичайно різноманітний творчий спадок, який включає романи, низку драматичних творів, балади, численні ліричні вірші й пісні, а також переклади відомих іспанських та французьких лицарських романів. Його здатність вправно займатися такими якісно відмінними видами діяльності, як літературна творчість і мандри, політична кар'єра і режисура, видавнича практика і художній переклад, викликала здивування навіть у його сучасників, для яких суто ренесансний ідеал всебічно-розвиненої особистості був майже культовим. Невипадково в письменницьких колах за Манді, як свідчать спогади його колег по перу, міцно закріпилося прізвисько „Джек-майстер на всі руки” („Jack-of-all-traders”).

Власне літературні таланти цього письменника оцінюються фахівцями досить неоднозначно. Відомо, що свого часу твори Манді були доволі популярними у читацької публіки, а його романи, які неодноразово перевидавалися, приносили йому певний фінансовий зиск: К.С.Льюїс навіть називає його одним із перших комерційних авторів¹. Е.Манді належав до когорти письменників-професіоналів, які не вважали ганебним заробляти на життя саме літературною працею. Нагадаємо, що представники суспільної еліти в ті часи нерідко приховували власне авторство або ж, намагаючись містифікувати читачів, заявляли у передмових і епістолах, що особисто вони нібито до появи своїх творів у друкованому вигляді причетності не мають. Натомість Ентоні Манді не тільки не соромився своїх письменницьких гонорарів, але й принагідно хизувався

---

¹ Lewis C.S. English Literature in the XVII c. excluding drama. – Oxford: Ox.Un.Pr., 1973. – P.400-402.

тим, що саме літературний талант відкриває йому шлях до фінансового успіху. За свідченням укладачів біографічного довідника „Британські автори до 1800” С.Кунітса та Г.Гейкрафта, „чверть століття Манді тримав руку на пульсі літературної Англії, і все, що виходило з-під його пера, продавалося”².

П’єси Е.Манді також мали чималий успіх у публіки, хоча, звісно, його драматичні спроби значно поступалися творам таких корифеїв елизаветинського театру, як Дж.Лілі, К.Марло, В.Шекспір. Тогочасний літературний критик Ф.Мерез називав його кращим творцем сюжетів („the best plotter”)³. Коментуючи таку високу оцінку, сучасний критик Дж.Кольєр зауважує, що п’єсам Манді була властива дивовижна спроможність тримати читача в напрузі, і саме ця риса свого часу перетворила його на головного конкурента Бена Джонсона⁴. Згідно з відомостями, наведеними у „Словнику національних біографій”, Е.Манді і Б.Джонсон були запеклими супротивниками⁵.

Науковці вважають, що саме Манді висміюється Б.Джонсоном у комедії „Зміна події”, де представлений дивакуватий персонаж Антоніо Баландіно – “автор пейджентів..., котрий завжди ходить з гвоздикою або зубочисткою в роті ... за штучністю і манірністю він дасть фору дюжині жінок, а за своєю занудністю він дорівнює цілому десяткові констеблів.” У вуста Антоніо автор вкладає досить кумедну саморефлексію, в якій, на думку дослідників, відчувається іронічне ставлення батька англійської сатири до стилістики творів Манді: “Я часто

---

² British authors before 1800. A Biographical Dictionary. Ed. By S.J.Kunitz & H.Haycraft. – NY: The H.W. Wilson Company, 1952. – P.371.

³ Meres F. Palladis Tamia or Wit’s Treasury. 1598 University of Illinois Studies in Language and Literature, XVI, Nos. 3-4; – Urbana, University of Illinois, 1933. – P.44.

⁴ Collier J.P. The Introduction & Notes to *John a Kent & John a Cumber* by Anthony Munday. London, 1851. – P. ix-x.

⁵ Dictionary of National Biography / Ed. by S.Lee. – London, 1894. – Vol. XXXIX. – P.292.

II. Історико-літературний процес

використовую затерті фрази, як і багато інших, ...я пишу дуже просто, а це не може не подобатись читачам³⁶.

Прикметно, що популярність Манді-драматурга тривала й за часів розквіту слави Шекспіра⁷. Більш того, саме Великий Бард вважається одним із вірогідних співавторів п'єси Манді „Томас Мор” (1594), сьогодні більшість шекспірознавців-текстологів схильні визнати причетність Шекспіра до написання кількох сцен цієї трагедії⁸.

Драматургічна спадщина Е.Манді, яка, безсумнівно, заслуговує на ретельне літературознавче дослідження, включає декілька п'єс для стаціонарної сцени та низку пейджентів, що ставилися на вулицях міста. У реєстрі групи книговидавців – “Щоденнику Філіпа Генслоу” – зазначено, що протягом 1597-1602 рр. Манді опублікував 15 або 16 п'єс. Однак не всі вони дійшли до нашого часу. Найбільш відомими з-поміж тих, що збереглися, є „Джон Кент і Джон Камер” (1589?), „Життя сера Джона Олдкаселського” (1590?), „Падіння Роберта, Графа Хантінгтона” (1598), „Сір Томас Мор” (1598) та „Смерть Роберта, Графа Хантінгтона”.

У фундаментальних наукових працях з історії елизаветинського театру, на жаль, не приділено належної уваги ані жанровій своєрідності такого оригінального явища як пейджент, ані поетиці трагедій і комедій Е.Манді. Щоправда, науковці відзначають, що його творчі пошуки в сфері драматургії були пов'язані з орієнтацією на комедії Теренція і Плавта, а також із прагненням поєднати елементи національної театральної традиції з драматургічною технікою італійської вченої комедії.

---

⁶ Harvey P. The Oxford companion to English Literature. – Oxford: Ox.Un.Pr., 1967. – P. 565.

⁷ Encyclopaedia Britannica. A Dictionary of Arts, Sciences & General Literature. 9th Ed. – Vol. XVII. – Edinburg: Adam & Charles Black. – P. 204.

⁸ Preface to Munday A.Crufo-thriambos. – London. Ed. & privalty printed, 1962. – P.3-11.

Думається, що характер п'єс Манді відбиває особливості тієї ситуації, що склалася в англійській драматургії 80-х років XIV ст. Це був час, коли в драматичних творах поєднувалися найрізноманітніші тенденції, жанрові стереотипи шкільної драми вступали в активну взаємодію з технікою, прийомами і елементами народного театру. До речі, саме вплив останнього дається взнаки у п'єсах „Падіння Роберта, Графа Хантінгтона” та „Смерть Роберта, Графа Хантінгтона”, які орієнтовані на органічне засвоєння англійської фольклорної традиції. Граф Хантінгтон, приміром, постає на сценічних підмостках як Робін Гуд, а національна традиція „під деревом зеленим” створює особливий емоційний фон та надає п'єсі певного колориту.

Вагомим є внесок Е.Манді у розвиток жанру пейджента – сценаріїв святкових церемоній. Слід зауважити, що на сьогодні ані в зарубіжному, ані у вітчизняному літературознавстві не існує цілісного аналітичного дослідження цього жанру, який пройшов достатньо довгий шлях розвитку й становлення. Його місце в англійській театральній традиції, як і його роль у формуванні ренесансної драматургії, поки ще залишаються невизначеними.

З точки зору текстуальності і сценології пейджент можна розглядати як твір-виставу у формі діалогу з описовими ремарками та авторськими інструкціями щодо його виконання під час посвячення мера міста на посаду. Ренесансний пейджент був водночас і продуктом певної соціокультурної ситуації, і важливим чинником, який безпосередньо впливав на розвиток драматичного мистецтва. Варто звернути увагу також і на ідеологічний статус пейджента як специфічного жанру англійської ренесансної драматургії. Річ у тім, що в елизаветинському суспільстві пейджент виконував важливу ідеологічну функцію: він сприяв формуванню необхідних стереотипних уявлень спільноти про чесноти й достоїнства щойно

II. Історико-літературний процес

обраного лорда-мера, оскільки одночасно закладав систему певних ціннісних уявлень самого правителя міста і створював ореол поваги й визнання навколо цієї постаті.

Жанр пейджента може слугувати прекрасною ілюстрацією тези представників школи “нового історизму” про те, що література є культурою в дії⁹. Наприклад, у своєму пейдженті „*Chruso-thriambos. Тріумф Золота...*” (1611) Манді наче на невидимий стрижень нанизує численні історичні асоціації, сучасні події проєктуються ним на минуле. Причому всі ці асоціації є метафоричними, оскільки й сама історія є такою. Історія, що представлена на сцені, несе відбиток сьогоденних ідей. Грізний Час, що наказує і повелює від імені вищих сил, ієрархія суспільних станів та вірність традиціям, яку демонструють виведені на сценічні підмостки колишні Лорди Мери, є точною копією суспільних стосунків тієї доби, але копією метафоричною, такою, що подається крізь призму театральних і літературних традицій.

Значний інтерес викликають і здійснені Е.Манді переклади іспанських рицарських романів “Пальмерін із Олівії”, “Англійський Пальмерін” та “Пальмандос”. Перекладацький хист Манді, до речі, згодом високо оцінив його відомий співвітчизник – англійський поет-романтик Роберт Сауті. У 1807 році, звернувшись до ренесансного перекладу “Англійського Пальмеріну”, він відзначив майстерність і авторитет Манді-перекладача та висловив припущення, що той був засновником перекладацької гільдії¹⁰. Про перекладацький талант Манді пише і Рональд Бейн – один із авторів “Кембріджської історії англійської та американської літератури”. При цьому він акцентує увагу на тому, що, адаптуючи італійську п’єсу “Фіделія та

---

⁹ *Greenblatt S. Culture // Critical terms for Literary study / Ed. by F.Lentricchia and T.McLaughlin. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1990. – P.226.*

¹⁰ *Baldwin T.W. On the literary Genetics of Shakspeare’s plays. 1592-1594. The University of Illinois Press. Urbana, 1959. – P. 27-31.*

Фортуніо” до смаків елизаветинського двору, англійський перекладач перетворив прозовий твір на віршований, який приємно вражає своєю поетичністю¹¹.

Отже, творчий доробок Ентоні Манді є не тільки вельми репрезентативним за кількістю досить вдалих мистецьких спроб, але й доволі різноманітним за жанровою приналежністю літературних творів. Писав він із надзвичайною легкістю, орієнтуючись здебільшого на смаки тогочасного масового читача, тож йому вдалося створити цілу низку художніх текстів, які набули популярності у читацької публіки і принесли своєму авторові певний фінансовий зиск. Очевидно Е.Манді можна назвати одним із перших професійних письменників, своєрідним літературним поденником, предтечею сучасних творців комерційної масової літературної продукції.

---

¹¹ Bayne R. Lesser Elizabethan Dramatists / The Cambridge History of English and American Literature. An Encyclopedia in Eighteen Volumes. Volume V. The Drama to 1642, Part One n / Ed. by A.W.Ward and A.R.Waller. – New York: Patnam, 1909.